

Kuorma- ja linja-auton kuljettajien perustason ammattipätevyyskoulutuksen teoriakoe

1 Määräyksen tausta ja säädösperusta

Määräyshankkeessa muutetaan Liikenteen turvallisuusvirasto Traficin 6.7.2017 antama Ohje palveluntuottajalle kuorma- ja linja-auton kuljettajien ammattipätevyyskokeen järjestämisestä TRAFI/240545/03.04.03.06/2017 määräystasoisiksi. Muutoksella tehdään kehotusluonteisena noudatettavaksi tarkoitettu ohje oikeudellisesti sitovaksi määräykseksi.

Määräyksen sisältö noudattaa suurelta osin em. ohjeen sisältöä. Määräykseen lisätään uutena osiot kokeessa kielletyistä materiaaleista ja välineistä sekä menettelystä vilppitapauksista samoin kuin vähimmäisvaatimukset tulkin ammattitaidolle ja ammattitaidon osoittamiselle. Ohjeessa tiedotetaan myös asiakkaan julkisuuslain (621/1999) mukaisista oikeuksista koskien asiakirjapyyntöjä. Lisäksi suulliseen teoriakokeeseen pääsyn edellytyksen sanamuotoja muokataan selkeämmiksi.

Määräys annetaan Liikenteen palveluista annetun lain (320/2017) 29 §:n 5 momentin perusteella. Liikenteen palveluista annetun lain 29 §:n 5 momentin mukaan Liikenne- ja viestintävirasto voi antaa tarkempia määräyksiä sen toimivaltaan kuuluvan ja sen hallinnoiman perustason ammattipätevyyskoulutukseen sisältyvän kokeen sisällöstä ja sen käytännön toteutuksesta.

2 Määräyksen valmistelu

Määräyslunnon on valmisteltu virkatyönä Liikenne- ja viestintävirasto Traficomissa. Hankkeesta on uutisoitu Liikenne- ja viestintäviraston verkkosivuilla, jossa julkaistaan myös valmis määräys.

3 Arvio määräyksen vaikutuksista

Ohjeen muuttamisella määräykseksi ei ole teoriakokeen järjestämisen kannalta merkittäviä, välittömiä vaikutuksia teoriakoetta suorittavalle.

Määräys on pyritty tekemään soveltuvien osien yhdenmukaiseksi Traficomien kuljettajantutkinnon teoriakokeen määräyksen TRAFICOM/149520/03.04.03.00/2021 kanssa. Yhdenmukaistamisen on katsottu hallinnollisesti yksinkertaistavan kokeen suorittamista sekä kokeen järjestämistä.

Määräyksellä taataan asiakkaiden oikeusturva lisäämällä siihen menettely epäilyissä vilppitapauksissa sekä asettamalla tulkitte vähimmäisvaatimukset. Hallinnon hyvän kielenkäytön vaatimuksen noudattamista tehostetaan selkeyttämällä suulliseen, terveysperusteiseen kokeeseen pääsyn edellytyksen sanamuotoja. Määräyksellä toteutetaan myös avoimen hallinnon periaatetta lisäämällä siihen tiedot julkisuuslain mukaisesta menettelystä tilanteissa, joissa asiakas haluaa koekysymykset itselleen.

Käytännön toteutukselle annettavat oikeudellisesti sitovat määräykset vaikuttavat ensisijaisesti Liikenne- ja viestintäviraston sekä sen palveluntuottajan toimintaan tehostamalla ja selkeyttämällä sitä.

4 Yksityiskohtaiset perustelut

Määräyksessä muutetaan ohjeessa olevien kohtien järjestystä, joka vastaa mahdollisimman läheisesti teoriakokeen tekemisen eri vaiheita. Määräyksen alussa kuvataan teoriakokeen suorittaminen, jonka jälkeen annetaan määräykset pidennetystä vastausajasta ja tulkin käyttämisestä. Tämän jälkeen kuvataan kokeen sisältö ja materiaali.

Kohdassa 1 (Teoriakokeen suorittaminen) määrätään teoriakoe suoritettavaksi digitaalisesti Liikenne- ja viestintäviraston palveluntuottajan palvelupisteessä. Teoriakokeen koetilaa ei saa viedä matkapuhelimia, kuulokkeita tai muita viestintä- tai tallennusvälineitä eikä materiaaleja tai välineitä, joita voidaan käyttää kokeen suorittamiseksi vilpillisesti tai koekysymysten kopioimiseksi taikka muutoin eteenpäin välittämiseksi. Kiellettyjen materiaalien ja välineiden käsite on tarkoitettu tulkittavaksi laajasti ja se sisältää kaikki sellaiset materiaalit ja välineet, joita voidaan käyttää kokeen suorittamiseksi vilpillisesti taikka koekysymysten kopioimiseksi tai eteenpäin välittämiseksi. Määräite kattaa erillisten materiaalien ja välineiden lisäksi esimerkiksi mahdolliset vaatteisiin tai ihoon merkityt vilpillistä toimintaa edesauttavat tekstit, kuvat ja symbolit. Keskustelu koetilassa on kielletty muiden henkilöiden kuin palveluntuottajan henkilöstöön kuuluvan kanssa. Mikäli koetilanteessa käytetään apuna tulkkia voi kokeen suorittaja kysyä vain tulkkaukseen liittyviä välttämättömiä asioita.

Kohdassa 2 (Suullinen teoriakoe) määritellään suulliseen teoriakokeeseen pääsyn edellytykset. Mikäli jokin edellytyksistä täyttyy saa teoriakokeen suorittaa pidennetyllä 60 minuutin vastausajalla ajokokeen vastaanottajan avustuksella. Jos teoriakokeen suorittajan äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi tai näiden kielten kielitaito katsotaan puutteelliseksi taikka teoriakokeen suorittaja on lukutaidoton, suullisen teoriakokeen edellytykset täyttyvät. Suullisen teoriakokeen edellytykset voivat täytyä myös terveydellisellä perusteella. Edellytyksenä suulliseen kokeeseen pääsemiseksi terveydellisellä perusteella on terveydenhuollon ammattihenkilön tai erityisopettajan laatima kirjallinen allekirjoitettu lausunto tai muu terveydenhuollon ammattihenkilön laatima selvitys lukihäiriöstä. Määräyksessä tarkoitettu muu selvitys voi olla esimerkiksi Omakanta -palvelussa oleva selvitys asiakkaan terveystiedoista. Terveydenhuollon ammattihenkilöllä tarkoitetaan terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 2 §:n määritelmän mukaista ammattihenkilöä. Lausunnossa tai selvityksessä on oltava teoriakoetta suorittavan nimi ja henkilötunnus, sekä ilmentävä, että asiakkaalla on todettu lukemisenvaikeus (dysleksia) tai lukihäiriö. Lisäksi tarkennetaan muun terveydellisen perusteen lääkärinlausunnon vaatimuksia. Tarkennuksilla selkeytetään teoriakoetta suorittavan todistusvaatimuksia ja pyritään välttämään tilanteet, joissa asiakasta ei voida ottaa terveysperusteiseen suulliseen teoriakokeeseen puutteellisen todistuksen vuoksi.

Määräykseen lisätään myös tieto kuuron henkilön mahdollisuudesta suorittaa teoriakoe suullisena, mikäli henkilön äidinkieli on viittomakieli.

Kun teoriakoe suoritetaan suullisesti, on koetilanteessa aina paikalla palveluntuottajan palveluksessa oleva ajokokeen vastaanottajana toimiva henkilö. Ajokokeen vastaanottajan tehtävä on tukea kokeen suorittamista. Ajokokeen vastaanottaja voi esimerkiksi lukea koekysymykset teoriakoetta suorittavalle ääneen ja tarvittaessa muotoilla kysymykset eri tavalla tai muuten selvittää koekysymyksissä käytettyjen sanojen merkitystä. Jos teoriakokeen suorittajan äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi, kokelas voi ottaa mukaansa suulliseen kokeeseen painetussa muodossa olevan sanakirjan. Digitaalisessa muodossa olevia sanakirjoja ei saa käyttää teoriakokeessa. Palveluntuottajan henkilöstöllä on oikeus tarkastaa sanakirja ennen kokeen alkamista.

Kohdassa 3 (Tulkin käyttö suullisessa teoriakokeessa) määrätään edellytyksistä tulkin käyttämiselle kokeessa, samoin kuin vähimmäisvaatimuksista tulkin pätevyydelle. Jos teoriakoetta suorittavan äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi eikä hän hallitse hyvin kumpaakaan näistä kielistä, tai hän on lukutaidoton tai kuuro ja hänen äidinkieltensä on viittomakieli, teoriakoetta suorittava voi tarvittaessa käyttää tulkkia teoriakokeessa. Tulkin tehtävä on ainoastaan tulkita kokeen kysymykset teoriakokeen suorittajan kielelle ja vastaukset ajokokeen vastaanottajalle.

Tulkin pätevyydelle asetettavat vähimmäisehdot on tarkoitettu ennaltaehkäisemään tilanteita, joissa teoriakoetta suorittava vastaisi kokeen kysymyksiin väärin tulkin mahdollisesti tekemien käännösvirheiden, epätarkkojen käännösten tai muiden vastaavien syiden vuoksi. Liikenne- ja

viestintävirastolta on mahdollista hakea hyväksyntää myös muun kuin ammattitulkin käyttämiseen teoriakokeessa. Hyväksyntää voidaan hakea myös kokeen etätulkkaukseen. Edellä mainituilla hyväksynnöillä mahdollistetaan tulkkauksen mahdollistaminen myös pienemmissä kieliryhmissä ilman, että kustannukset muodostuvat asiakkaalle kohtuuttomiksi. Vilpillinen menettely teoriakokeissa on lisääntynyt ja osassa tilanteista myös tulkki on osallistunut vilpilliseen menettelyyn. Tulkkille asetettavilla pätevyysvaatimuksilla pyritään teoriakoetta suorittavan oikeusturvan takaamisen lisäksi ennaltaehkäisemään edellä mainittua vilpillistä menettelyä. Jos syntyy perusteltu epäily tulkkauksen väärinkäytöstä, kokeen vastaanottajan on poistettava tulkki koetilaisuudesta. Teoriakoetta suorittava saa tällöin tehdä kokeen loppuun ilman tulkkia. Hallintolakia (434/2003) noudatetaan kaikessa hallintotoiminnassa, jolloin tulkin esteellisyyden osalta noudatetaan hallintolain 65 §:n säännöksiä.

Tulkin pätevyys voidaan osoittaa tutkintotodistuksella yliopistosta, ammattikorkeakoulusta tai ammatillisesta koulutuksesta. Yliopistosta tulkin koulutuksen saaneet ovat pääsääntöisesti humanististen tieteiden kandidaatteja tai filosofian maistereita, joiden pääaineena on kielitiede tai kääntäminen. Traficomilta on mahdollista hakea hyväksyntää muun kuin pätevyysvaatimukset täyttävän tulkin käyttämiseen kokeessa. Hyväksynnän edellytyksenä on, ettei pätevyysvaatimukset täyttävää tulkkia ole saatavilla. Tulkin on kuitenkin myös näissä tilanteissa täytettävä hallintolain 65 §:n mukaiset esteellisyyden vaatimukset. Tulkillla on oltava tehtävän edellyttämä osaaminen siten, että tulkkauksen laatu säilyy. Hyväksyntää haettaessa on annettava selvitys tulkin osaamisesta ja esteettömyydestä sekä siitä, miksi pätevyysvaatimukset täyttävää tulkkia ei ole saatavilla. Traficomilta on mahdollista hakea hyväksyntää lisäksi teoriakokeen etätulkkaukseen. Hyväksyntä voidaan myöntää vain tulkin pätevyysvaatimukset täyttävälle henkilölle. Edellytyksenä on, että tulkin saapumisesta kokeen suorituspaikalle aiheutuisi kohtuuttomia kustannuksia. Hyväksyntää haettaessa on annettava selvitys siitä, miksi tulkkaukseen ei voida järjestää muutoin kuin etätulkkauksena. Hyväksyntä muulle kuin pätevyysvaatimukset täyttävälle tulkkille sekä etätulkkaukselle myönnetään yhdelle suorituskerralle.

Tulkkille asetettavilla rehellisyys- ja tehtävään sopivuusvaatimuksilla pyritään ajokorttia suorittavan oikeusturvan takaamisen lisäksi ennaltaehkäisemään edellä mainittua vilpillistä menettelyä.

Tulkin rehellisyysvaatimuksen perustan muodostaa vilpittömyys teoriakokeiden tulkkauksitilanteissa. Mikäli tulkin katsotaan antaneen asiakkaalle oikeita koevastauksia tai hänen katsotaan muutoin toimineen vilpillisesti koetilanteissa tai sitä edeltävässä toiminnassa, ei tulkin voida katsoa täyttävän rehellisyysvaatimuksia. Tulkin tehtävään sopivuudella tarkoitetaan tulkin riittävää osaamista kyseessä olevan ajo-oikeusluokan luotettavaan tulkkaukseen sekä muutoin tulkin esteettömyyttä, vilpittömyyttä ja sopivuutta tulkkaukseen.

Palveluntuottajan henkilöstön tulee huolehtia, että tulkki ei saa nähdä koemateriaalia koetilaisuudessa. Ajokokeen vastaanottajan tulee kysyä kysymykset ääneen ja tulkin tehtävä on kääntää ajokokeen vastaanottajan lukemat kysymykset. Viraston palveluntuottajalla on velvollisuus tarjota muistiinpanovälineet tulkkille pyydettyinä. Muistiinpanovälineet on kokeen jälkeen luovutettava kokeessa mukana olleelle ajokokeen vastaanottajalle, jotta palveluntuottaja pystyy tuhoamaan muistiinpanot.

Liikenne- ja viestintävirastolla on mahdollisuus myöntää poikkeus määräyksessä tarkoitettuun tulkin käyttöön. Kohdan lisääminen on tarpeellista, koska teoriakokeen suorittajan sairauden, vian tai vamman takia voi olla joskus tarpeellista myöntää erityislaatuinen lupa esimerkiksi selkokielitulkin käyttämisestä teoriakokeessa. Kuitenkaan ei ole tarkoituksenmukaista, että tällaisille tulkeille annetaan automaattisesti lupa toimia teoriakokeessa tulkkina, vaan jokaisen tapauksen kohdalla on käytettävä harkintaa ja selvitettävä onko tulkin käyttäminen pakollista.

Kohdassa 4 (Teoriakokeen sisältö ja arviointi) määrätään teoriakokeen aihepiirit ja kysymysten määrät. Teoriakokeen aihepiirien sisältö määräytyy maanteiden tavara- ja henkilöliikenteeseen tarkoitettujen tiettyjen ajoneuvojen kuljettajien perustason ammattipätevyydestä ja jatkokoulutuksesta, neuvoston asetuksen (ETY) 3820/85 ja neuvoston direktiivin 91/439/ETY muuttamisesta sekä neuvoston direktiivin 76/914/ETY kumoamisesta annetun direktiivin (2003/59/EY) perusteella. Määräyksen kysymysten aihepiireihin on lisätty aihepiiri 1.3a (*osata ennakoita ja arvioida liikenteen riskejä ja mukautua niihin*). Aihepiirin lisäyksestä huolimatta kokeen kysymysten määrää ei ole lisätty, ja näin ollen kokeen kesto pysyy 30 minuutissa.

Kohta 4 sisältää määräykset teoriakokeen arvioinnista. Digitaalinen järjestelmä tarkastaa vastaukset ja ilmoittaa kokeen tuloksen. Kokeen tulos lähetetään automaattisesti kokeen päättyessä teoriakoetta suorittavalle sähköpostitse. Jos teoriakoetta suorittavalla ei ole sähköpostiosoitetta, saa teoriakoetta suorittava kokeen tuloksen palveluntuottajalta tulosteena. Jos kokelas on saanut vaadittavan määrän oikeita vastauksia, on kyseinen teoriakoe hyväksytty. Jos oikeiden vastausten lukumäärä alittaa kokeessa vaaditun määrän, on tulos hylätty.

Kohtaan 4 lisätään osio teoriakoetta julkisuuslain mukaisista oikeuksista asiakirjapyyntöissä. Liikenne- ja viestintävirasto ei luovuta mitään koekysymysmateriaalia tai tietoa koevastauksista hakijoiden haltuun tai nähtäväksi koetilanteen ulkopuolelle. Koekysymysmateriaalit ovat salassa pidettäviä julkisuuslain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 22 kohdan perusteella. Teoriakoekysymysten antaminen vaarantaisi kokeen tarkoituksen toteutumisen vastaisuudessa, eikä niitä tämän vuoksi voida luovuttaa ulkopuolisille. Koekysymysmateriaalia ja koevastauksia ei voida luovuttaa myöskään asianosaisjulkisuuden perusteella, koska tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua julkisuuslain 11 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaisesti.

Teoriakoetta suorittavalla on julkisuuslain 14 §:n 3 momentin mukaisesti oikeus saada Liikenne- ja viestintävirastolta asiakirjapyyntöä koskeva valituskelpoinen päätös, jonka saa lähettämällä vapaamuotoisen tietopyynnön Liikenne- ja viestintävirastolle. Päätös on maksuton. Julkisuuslain menettelysäännösten lisäämisellä pyritään tiedottamaan asiakkaita menettelystä teoriakokeen tietopyyntöissä.

Määräykseen lisätään Kohta 5 (Vilpillinen menettely teoriakokeessa) jossa määritellään kokeessa vilpillinen toiminta ja vilpillisen toimintaan liittyvät seuraukset. Teoriakokeessa kielletyt välineet ja materiaalit on määrätty kohdassa 1. Vilpilliseksi menettelyksi katsotaan esimerkiksi viestintälaitteen tai muistiinpanovälineiden mukana pitäminen kokeessa sekä vääränä henkilönä esiintyminen.

. Kiellettyjen välineiden käytön yritys katsotaan myös vilpilliseksi toiminnaksi. Mikäli kokeen suorittaja syyllistyy vilpilliseen toimintaan, niin koe on keskeytettävä ja koe hylätään.

Kohta 5 lisätään määräykseen uutena asiana ja se koskee tilanteita, joissa kuljettajantutkimuksen vastaanottajan henkilöstöön kuuluva epäilee teoriakoetta suorittavan käyttävän kokeessa kiellettyjä välineitä joko kokeen läpäisemiseksi tai sen kysymysten tallentamiseksi taikka kysymysten muutoin eteenpäin välittämiseksi. Koe voidaan tällöin keskeyttää. Mikäli teoriakoetta suorittavan todetaan toimineen vilpillisesti, Liikenne- ja viestintävirasto voi määrätä teoriakoetta suorittavan suorittamaan kokeen valvotussa koetilaisuudessa.

Teoriakoe on suoritettava suullisesti, mikäli teoriakoetta suorittava on kyseisessä kokeessa menetellyt aikaisemmin vilpillisesti. Kun teoriakoe suoritetaan suullisena vilpillisen menettelyn vuoksi, ajokokeen vastaanottajan tehtävä on valvoa kokeen suorittamista.

Teoriakoetta suorittavan koe saadaan keskeyttää kokeen missä tahansa vaiheessa, jos teoriakoetta suorittavalla on koetilassa mukana kiellettyjä välineitä tai materiaaleja. Keskeytetty koe johtaa automaattisesti hylättyyn päätökseen kokeesta.

Kohdassa 5 määrätään palveluntuottajan henkilöstön velvollisuudesta ilmoittaa Liikenne- ja viestintävirastolle vilpillisestä toiminnasta teoriakokeessa.

5 Määräyksen aikataulu

Määräystä valmistellaan alkuvuoden 2022 aikana ja se on tarkoitettu tulemaan voimaan kesäkuussa 2022. Sidosryhmillä on mahdollisuus antaa kirjalliset lausunnot määräysluonnoksesta lausuntokierroksella, jonka alkamisesta tiedotetaan erikseen.

6 Määräyksestä viestiminen

Hankkeesta on tehty erillistä määräyshankepäättös. Hankkeen aloittamisesta on uutisoitu viraston verkkosivuilla.